

El mot àrab va passar no sols al cast., sinó port. *xàvega* (també grafat *ch-*), i a dialectes it. i oc., i al fr. local del Midi: prov. «*eissaugo* (d'on en francès *ais-saugue*, à côté de *savego* et *saugo*), long filet de pêche, et bateau qui le traîne» (Sainéan, *Sources Indig.* II, 157); «*eissaugo*: bateau pêcheur dont on se sert ordinairement pour la joute («la tardo»): tire son nom d'un filet qu'il sert à traîner, appelé comme lui *eissaugo*», usat per Mistral en *Calendau* VI, 23.5, 24.2 i nota 6.

DERIV.: *Xavegada*, aix. *Xaveguer* 'pescador que estira la xàvega o hi pesca' (mall., S. XVII, *AlcM*): «que algun *exavaguer*, pescador ni altre, no gos metre ne lançar nances ab pedra ne ab senalles, ne en altra manera, en la mar», *Consolat* (ed. Moliné, p. 205); *xavegaire*. *Xavegó* 'xàvega plena de palla que pesa 8 o 10 roves' PnaVic, Camprodon (*DAG.*); a l'alt Pall. el descrivien com una espècie de sac teixit de corda; com que per ficar-n'hi força l'hi havien de pitjar o xafar: a Estaoñ i Tavascan en deien *çafegóns*, i també així l'informant d'Esterni de Cardós però corregint-se en *aixabegóns*. D'on, per comparació de forma: «un *eixabegó*: un panzudo toscó», Mondover (*Canyissaes*, 128). A Miramar de Gandia: *xabigóns*: a) unes xarxes de cordes penjades a una *mosseta del forcat* ('arada'), b) uns garbonets de canyes per aguantar les branques dels tarongers (1963). *Aixavegonar*.

Xabec 'embarcació de veles llatines amb tres pals' eiv. [1601]: «se'n anà a Espanya ab un *xabech* del qual era patró JnPalau» (del *Llibre d'Entrev.* IMacabich, *Sta. M. La Mayor*, *Cron.*, 57); «No hi 'via jui de motors / quan els *xabecs* de la terra / volaven, en pau i en guerra, / com ardades de voltors», IMacabich (en Villagómez, *Llibre d'Eiv.*, 86); «un *xabec* d'Orà», «fugiren ab sos *xabecs*», JnCastelló (*Rond. Eiv.*, 31, 117). De l'àr. vg. *šabbāk* id. [S. XIII], així dit perquè antigament era embarcació de pesca i més tard petit vaixell de cabotatge o de guerra (Dozy, *Suppl.* I, 723a, rectificat el seu gloss.). D'aquí també altres formes romàniques (Jal, *Gloss.*; Vidos, *Par. Marin.*, 314ss.), entre altres cast. *xabeque* (avui *ja-*), *DAut.* («muy usada en el Medit., especialmente por mall. e ibicencos»), port. *enxabequ* [S. xv], fr. *chêbek*. *Xambequi* (*BDC* XII, 74): amb diferenciació *bb > mb*.

Del nom de la nau, metafòricament, per una comparació de forma el cast. *jabeque* prengué el sentit «herida en el rostro hecha con arma blanca corta» (a Còrdova, Màlaga, Cadis etc.) (*DAcadEsp.*, S. XIX; Cejador, *Tes. L. Cast.*): partint de la idea de *pintarle un jabeque en el rostro*; el mot també degué pendre aquest sentit en cat. (cf. *xebec* 'petita ferida' en la indústria surera, *Buill. Di. Cat.* XIII, 57, i *xarambeco* en el Vocab. de la pesca, *BDC* XIV, 68).

D'on es passà (contaminat pel sinònim CHIRLO), al cat. *xiribec* id. [c. 1800]: «a pòc ha vingut de no rebre un bon *xiribec* al cap un bon frare caputxí, que des d'un terradet de davant, contemplava tota aquella manobra», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 135). *AlcM* en dóna cita en EmVilanova i el localitza en llocs de quasi tot el cat. or. i occid. i men. (però no existeix la seva acc. 60

§ 3 'pèsol' confusió del mal informador reusenc amb *tirabec*). En cast. «*geribeques*: gestos, guifios, visajes, contorsiones» a Sororb (Torres Fornés) i fam. sense localitzar en *DAcadEsp.* S. XX. Amb combinació dels sons i idees de *xàvega*, de *xambequi* i de *xiribec*: *xerimbec* (*AlcM*) eiv. («*cherimbech*: aparato de pescar», PzCabr.), i men. *xirimbe(r)c* (*AlcM*). Tanmateix (contaminat), cf. àr. *šar(à)* (> XARA) «seda de puerco, crinière» etc. Dozy (*Suppl.* I, 763). *Xirinyac* (encreuat amb *nyac* = *nyanyo*); *xirnac* (Vinaròs, *DAG.*); *xirivell* (Agramunt, id.), amb *esvellec* (vol. III, 21a47) i *xirnàs* (*AlcM*).

Xaveia, V. *xaval* *Xavet*, V. *xavo* (VUIT)

XAVETA, pres de l'it. dial. (genov., lomb.) *ciavetta* id. (it. *chiavetta*), diminutiu de *ciave* (it. *chiave*) germà del nostre *CLAU*. □ 1.ª doc.: 1642, en el Tractat d'Artilleria de Fc. Barra.

I veg.-ne més doc. en el *DAG.* (1831 etc.); afegim-hi *xabata*, 1831, que sembla ser mala lectura dels mateixos comptes d'aquesta data s. v. *xaveta*. Per a l'ús nàutic, veg. *BDC* XII, 74; en mecanismes surers, *BDC* XIII, 157; en enginys de llaurar, XI, 91. És arbitrària la condemna com a castellanisme que li imposa l'*AlcM*: és terme tècnic de marineria i mecànica, que el castellà rebé també d'allà, possiblement per conducte nostre, car només hi consta CHAVETA amb aquest caràcter, i des de poc abans (1527), veg. *DCEC/DECH*.

Xavira, V. *civera* *Xavo*, V. *vuit*

XE, interjecció típica dels valencians i del castellà del Plata; probablement evolució de l'antic *ce!* per cridar algú (amplificació de la interjecció corrent *tss*, *ss*, *šš*).

Vaig tractar-ne a fons en l'article CE! del *DCEC/DECH* i hi remeto perquè no caldrà repetir tot el que hi deia. De conformitat amb Amado Alonso (*RFE* XX, 1933, 74, i *NRFilHispan.* I, 6n.), alteració de l'antic *ce!*, de quan encara la ç sonava *ts* (*š*): quan l'africada dental es va convertir en una mera *s*, cosa que, almenys en part del P. Val., no es consumà fins al S. xv (i en altres parts en el xiv, veg. *EntreDL* I, 20-25 i mapa II, p. 108), hom mudà un poc el punt d'articulació per mantenir el caràcter africad, més adequat a l'ofici interjectiu; pogué ajudar-hi un ús relaxat de *xic*, també usat per cridar algú, mot que, en el fons, té un origen relacionat, de formació expressiva.

El fet que al costat de *çé* del valencià ciutadà i de l'Horta, tingui també gran extensió *çé*, per tot el País Valencià, i en altres llocs *èi*, *èa*, *èare*, *èeik* etc., acaba de comprovar aquesta formació elemental, on només *è* és essencial, i l'element vocal, de primer a penes existent o merament embrionari, es descabdella en diverses formes; *AlcM* no sembla estar-hi en desacord, puix que hi remet, però és absolutament inadmissible el seu suggeriment que vingui de *pse*, interjecció de sentit allunyadíssim i fins contradictori, puix que no invoca ni apella a l'atenció o sentiment d'algú, sinó